

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

בית הכנסת המרכזי שיכון ה' גליון מיוחד בענייני ל"ג בעומר 🕯️ גליון מס' 184 - תש"פ

האם הפסיקו רשב"י ור"א בנו מלימודם לתפילה

התבוננות אמיתית על תקופה קשה זו

יש שפת אמת בפרשת וישב שנראה כמדבר ישירות על תקופה זו, שנאמר שם בפרשת וישב על יוסף הצדיק "ויקח אדוני יוסף אותו ויתנהו אל בית הסוהר מקום אשר אסורי המלך אסורים", ומסיים הפסוק "ויהי שם בבית הסוהר", שואל השפת אמת לשם מה צריכה התורה לכתוב 'ויהי שם בבית הסוהר' הלא אם אדוני יוסף הניח אותו בבית הסוהר, הוא בודאי נמצא שם בבית הסוהר?

ומתוך וז"ל 'ויהי, בהוויתו יהיה שלא קיבל השינוי מכל אלה המקומות וידע שזהו השליחות הבורא יתברך ובכל מקום שרצונו יתברך לשלוח את האדם צריך לעשות שליחותו ולעשות רצון המלך', והיינו שכאשר יוסף הצדיק היה בבית פוטיפר הוא יכל לעשות את הדברים הכי טובים שיוסף הצדיק יכל לעשות, אך ברגע שהוא הושלך לבית הכלא הוא לא יכל לעשות מה שברצונו, ולמרות זאת יוסף הצדיק עשה את המירב שהוא יכל לעשות באותם המגבלות שבהם הוא נמצא, וזה היה באותה צורת עבודה ושמחה כאילו לא נשתנה דבר, וזהו 'ויהי שם בבית הסוהר', שהוא היה שם אותו יוסף הצדיק שהיה לפני כן.

ומסיים השפת אמת, 'ולכן היה יוסף הצדיק המכין לגאולה שזהו עיקר הגלות שלא יקבל שינוי, וצריך כל איש ישראל לידע ולהאמין כי הכל בהשגחת הבורא ולא במקרה, ולהתנהג לפי המגבלות כי כך רצון המלך, ויש אנשים שקשה להם השינוי ממה שרגילים ונלחמים על ההרגלים שלהם ולא על רצון הבורא יתברך, אך יוסף הצדיק הכין לנו את הדרך לידע שזוהי שליחות הבורא ועבודתו בעת הזאת'.

(מדברי מורינו שליט"א בשיחה לבני ישיבה)

במשנה (שבת ט' ע"ב) כתוב 'מפסיקין לקרות ק"ש ואין מפסיקין לתפילה', ואמרין בגמ' (שם יא' ע"א) כגון רשב"י וחביריו שתורתם אומנתם, והיינו שלהם יש חילוק בין ק"ש לתפילה, שמפסיקין לק"ש שהוא מן התורה ולא לתפילה שהיא מדרבנן אבל שאר כל אדם מפסיקין לק"ש ולתפילה [ובסוכה (לא' ע"א) מבואר דמפסיקין באמצע האכילה לנטילת לולב ביו"ט ראשון שהוא דאורייתא ולא לתפילת מנחה שהיא דרבנן, ובר"ח (שם) דימה זה למשנה זו בשבת דמפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפילה].

ובתוס' (שם יא' ד"ה כגון רשב"י וחביריו) הקשו מהא דאמרין בשבת (לג ע"ב) במעשה דרשב"י ור"א בנו "דהווי יתבי עד צוארייהו בחלא (היו יושבים עד צואריהם בחול) בעידן צלויי (בזמן התפילה) לבשו מכסו ומצלו (לבשו בגדיהם להתפלל), הרי שרשב"י היה מפסיק לימודו כדי להתפלל, ותירצו דמצלו היינו ק"ש אבל לתפילה לא היו מפסיקין לימודם.

ועי' בגליון הש"ס (שם) שמביא מתוס' בברכות דמצלי היינו דוקא תפילה, וכ"כ בצל"ח ובחי' ראמ"ה (שם) שהוא דוחק, וכתבו דבמקום שמפסיקין לק"ש מפסיקין אגב נמי לתפילה.

ובס' תולדות זאב על שבת (להג"ר שרגא פייבל פראנק זצ"ל שהיה הרב של שכונת ימין משה בירושלים, אחיו של הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל) תירץ דע"פ מש"כ הרמב"ן (בסהמ"צ מצוה ה') דתפילה בעת צרה היא מן התורה מיושב היטב, שהרי רשב"י היה בעת צרה כשברח מן המלכות ולכך אף שעיקרה של תפילה הוא מדרבנן, אך בעת צרה התפילה היא דאורייתא כקריאת שמע, ולכך הפסיקו בעת הזו.

ובכולל בביהמ"ד הרמב"ן ברובע היהודי שבירושלים, מסר חכם אחד שיעור (במעמד הג"ר אביגדור נבנצל שליט"א רב הרובע היהודי) ותירץ התירוץ הנ"ל, וטען הגרא"נ שליט"א דהאיך אפשר לומר על הימים שהיה רשב"י ובנו במערה שהם ימי צרה הרי למד שם סתרי תורה, ועיקר תורת רשב"י וכל התעלומות נגלו לו שם במערה.

ויש להביא ראייה לדבריו מהפיוט 'בר יוחאי' (שנתחבר לפני כארבע מאות שנה ע"י המקובל רבי שמעון לביא) "בר יוחאי מושב טוב ישבת יום נסת יום אשר ברכת במערות צורים שעמדת שם קנית הודך והדרך", הרי דנחשבים הימים שהיה רשב"י במערה "מושב טוב" ואף שהיה זה "ביום נסת יום אשר ברכת במערות צורים שעמדת – כיון ששם קנית הודך והדרך".

והצעתי את הדברים קמיה רבינו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל ואמר שאין מביאים ראייה מפיוט, ובעיקר הדבר אמר שנחשב עת צרה דעצם הדבר שברחו מן המלכות ולא היה להם מה לאכול אלא חרובים זהו עת צרה, ואף בשנת השלוש עשרה שכבר נתבטלה הגזירה ושהו שם בתנאים הנ"ל זה נחשב עת צרה.

אנחנו נחלום שם...

סיפר רבינו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל שהנצי"ב מוואלוז'ין הסתגר בצעירותו 25 שנה בעליית הגג ולמד שם תורה ללא הפסק, וכאשר יצא משם ידע את כל התורה כולה, והוא כעין מעשה דרשב"י ובנו שהסתגרו במערה והגיעו לפסגות עצומות.

ושאלתי את רבינו אם זה הדרך להגיע לדרגות גדולות ונשגבות ולידיעת התורה מדוע אנו לא עושים כן? והשיב רבינו בצחות לשונו, 'אנחנו נחלום שם'...

שר עם הילדים 'היום שלושה ושלושים יום', ולמחרת הסתפק האם ספר את הספירה הנכונה, האם נימא שאמר כהרגל לשונו?

מעשה באחד המלמדים בעיר ביתר עילית שחיבר ניגון מיוחד על הספירה של ל"ג בעומר, ובמשך שעה ארוכה שר עם התלמידים 'היום שלושה ושלושים יום, שהם ארבעה שבועות וחמישה ימים', אלא שבלילה שלמחרת לאחר הספירה הסתפק האם ספר ל"ד כספירה הנכונה, או שבטעות חזר על הספירה של ל"ג ועליו לחזור ולברך על הספירה הנכונה.

וכשמעו חבריו המלמדים את ספיקו אמרו לו הרי כולנו שמענו אותך אתמול שר ביחד עם הילדים פעמים רבות את המילים 'היום שלושה ושלושים יום', וא"כ זהו הרגל לשונך, וכבר פסק מהר"ם מרוטנבורג שבמעבר בין ימות החמה לימות הגשמים או להפך אם אומר את ההזכרה תשעים פעמים הרי זה כמו שעברו עליו שלושים יום ומתרגל בכך, ומשום כך כשמסתפק לאחמ"כ אם הזכיר את ההזכרה הנכונה אמרין שאמר כהרגל לשונו שהתרגל באמירת תשעים הפעמים, וא"כ אף במקרה זה נימא שספרת היום את ספירת האתמול כהרגל לשונך, ואתה יכול לחזור ולברך על הספירה הנכונה.

אמנם נראה דאין שייך בזה הרגל לשונו, דהנה כתב האשל אברהם מבוטשאטש (סי' תקפ"א ס"א) לענין חזקת שלושים יום, דהדין המבואר בירושלמי דעד שלושים יום בחזקת שאמר כפי מה שרגיל עד עתה הוא דוקא במי שהתפלל בסתמא כגון שחלם בשעת ההזכרה ואינו זוכר אם אמר כהרגלו או כדינו, שאז אמרין שכיון שבטבעו הוא אומר כהרגלו בסתמא אמר כפי רגילותו.

אבל כשהוא מסופק אם כשעמד במקום ההזכרה זכר לומר כדינו או לא, אדם כזה אינו בכלל החזקה, דהחזקה היא שאדם בסתמא אומר כפי הרגל לשונו, אך לצד שבאמת זכר באותה העת ואמר כנגד הרגלו אי"ז בכלל החזקה והוי ספק השקול, וכן הסכימו להלכה מרנן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל והגר"ח קניבסקי שליט"א.

ולפי"ז כשאדם עומד קודם הספירה הוא ודאי מתבונן כמה היום, ואף אם טעה אי"ז מחמת הרגל לשונו, וכפי שאומרים בדרך צחות שהחלק שהאדם ודאי מכון בו בתפילה הוא כשהוא אומר 'היום יום' ומחשב באיזה יום הוא.

ועוד אמר מו"ר הגר"י זילברשטיין שליט"א שהרגל לשונו שייך דוקא בהזכרה שאומרים אותה יום יום אלא שמשנתנה מקיץ לחורף וכדו' שאז אמרין שמסתמא המשיך ואמר כפי הרגל לשונו, אך לגבי ספירת העומר כיון שאותו השיר היה שייך רק לספירה של אותו היום, אין בו הרגל ושייכות ליום הבא, והגע בעצמך וכי אדם שיש לו שיר על ספירת העומר של כל יום ויום האם נימא שבכל יום יש לו הרגל מחדש ליום הבא.

האיך הותר לר"א בנו של רשב"י להיות עם אביו במערה ולבטל מצוות עשה?

שמעתי ממרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל שהקשה היאך שהה רבי אלעזר בנו של רשב"י עם אביו שתיים עשרה שנה במערה הרי לא יכלו לקיים הרבה מצוות עשה כמו לולב ושופר, ובשלמא רשב"י היה במצב של פיקו"נ שברח מהרומאים כמבואר בגמ' שבת (ל"ג ע"ב), אבל ר"א בנו שלא היה במצב של פיקו"נ איך הותר לו להישאר במערה, ותירץ רבינו זצ"ל שהיה עוסק במצוות כיבוד אב ועוסק במצוה פטור מן המצוה.

לא נהגו כבוד זה לזה היתכן?

רבים עומדים על הענין כיצד יתכן שתלמידי רבי עקיבא גדולי עולם שעתידיים היו להיות מוסרי התורה לא נהגו כבוד זה לזה, והיה נראה לבאר בזה שתלמידי רבי עקיבא ידעו שכבוד זה הדבר הכי גרוע שיש בעולם, שהרי הקנאה התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם, והם חונכו אצל רבי עקיבא על 'ואהבת לרעך כמוך' דמה ששנאו עליך אל תעשה לחברך, וכיון שהם שנאו את הכבוד בתכלית השנאה הם לא רצו להוציא את חבריהם מן העולם ולגרם להם את הרעה הזו.

אלא שא"כ תמוה כיון שלא נהגו כבוד זה לזה בא משורש טוב, מה הטענה אליהם? והתשובה היא שאת הברחה מן הכבוד אדם צריך להשאיר לעצמו, אדם צריך לברוח בכל כוחו מן הכבוד ומאידך לתת לשני את מלוא הכבוד, וכמו שאמרו דאדם צריך לדאוג לעולם הבא שלו ולעולם הזה של השני, ולאחר מכן ראיתי שמרן המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל אומר ממש כדברים הללו.

אך שאמרתי את הדברים קמי מרן רבינו הגרא"ל שטיינמן זיע"א לא הסכים לקבל את הדברים הללו ואמר שדברי חז"ל 'לא נהגו כבוד זה לזה' אינם יוצאים מידי פשוטם, וכפי שמובא בכתבי האר"י שהם היו קנטרים, ובמדרש כתוב שעניניהם היו צרות זה בזה.

אני ובני – יסוד החינוך

עם ישראל נוהג לעשות חלאקה על קברו של רבי שמעון בר יוחאי, ונשאלת השאלה מה הקשר, יומא דהילולא זה הדלקה, זה אור, זה תורה, זה קדושה, אבל מה זה נוגע לעשיית חלאקה לבני שלוש?

והאמת שרבי שמעון עצמו עונה לנו את התשובה, רבי שמעון ברח מן הרומאים, הוא היה במצב של סכנה, אבל הוא לקח גם את בנו רבי אלעזר וסיכן אותו, ומדוע הוא עשה את זה, בשביל החינוך, הוא רצה שאלעזר בנו יהיה כמוהו, הוא סיכן אותו ואת בנו בשביל החינוך.

ודבר נוסף הגמרא אומרת בסוכה (מ"ה ע"ב) שרבי שמעון בר יוחאי אמר 'ראיתי בני עליה והם מועטים, אם אלף הם אני ובני מהם, אם מאה הם אני ובני מהם, אם שנים הם אני ובני מהם, נשאלת השאלה רשב"י התחיל באלף וירד למאה ואח"כ לשנים, מדוע לשנים ולא לאחד, מדוע 'אני ובני' ולא 'אני' לבד, אלא שאצל רבי שמעון אין מושג כזה של אני לבד, אצל רשב"י זה או 'אני ובני' או אף אחד, רשב"י לימד אותנו חינוך מהו, חינוך זה 'אני ובני' בכל מצב, בכל שעה הבן שלי יהיה כמוני, הוא לא יירד דור, הוא לא יהיה בדרגא נמוכה ממני, ולכן אנו עושים את החלאקה שהוא החינוך הראשון דוקא על קברו של רשב"י שלימד אותנו את יסוד החינוך.

רבי שמעון בר יוחאי לימד אותנו שחינוך ילדינו, בנינו ובנותינו, הוא מעל הכל, אנו צריכים למסור את הנפש על החינוך, אנו צריכים שהילדים שלנו יהיו לפחות כמונו, יהי רצון שבזכות ההליכה בדרכו של התנא האלוקי נזכה לישועות גדולות ונרוה נחת מכל צאצאינו (מדברי מורינו הרב שליט"א).

והוסיף רבינו זצ"ל ואמר שחז"ל רצו להעביר לנו בזה מסר לדורות על ענין החשיבות לנהוג כבוד זה לזה ועלינו לקחת את הדברים כפשוטם ולבצע את המוטל עלינו אף שאין לנו שום הבנה בגדלותם של התנאים הק' תלמידי רבי עקיבא.

השיבה למערה היתה תיקון

רבינו מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל היה רגיל להביא את המעשה ברשב"י שיצא מהמערה ושרף כל אשר ראה פגום, ויצאה בת קול "שובו למערתכם", אחר י"ב חודש יצאו שוב, וכל אשר שרף רבי אליעזר תיקן רשב"י, וביאר רבינו ששובם למערה לא היה עונש, אלא עוד זיכוך, עד אשר ראה רשב"י את צד התיקון בכל דבר.

עיקר ההשגה - בצער המערה של רשב"י

לאיזה דרגות ילוד אשה יכול להגיע

בכמה מקומות נקרא רשב"י רק בשם 'בר יוחאי', ונשאלת השאלה, וכי אין לו שם שהוצרכו לקרותו על שם אביו.

אלא שרשב"י הגיע לדרגות נוראות בקדושת ועמל התורה עד שהיה אפשר לחשוב שהוא אינו ילוד אשה, ולכך אנו קוראים לו בר יוחאי להורות שהוא בר יוחאי - בן לאיש! כדי שנדע עד כמה יכול ילוד אשה להגיע.

כמה פעמים שמענו מפי מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל כיצד ביאר את דרכו של רשב"י, שבצאתו מהמערה ובשרו מבוקע, אמר חותנו רבי פנחס בן יאיר 'אוי לי שראיתך בכך', והשיב לו רשב"י "אוי אם לא ראיתני, שהרי קודם שנכנסתי למערה היית עונה על כל שאלה שלי בשנים עשר אופנים, וכעת אתה שואל אותי, ואני משיב לך בעשרים וארבעה אופנים".

ודייק רבינו, שרשב"י לא אמר שצער מערה זיכהו למעלות קדושה, וכמו שמצינו בגמ' שצער מערה מנע אחרים להקבר במחיצתו, אלא בתכלית, שעל ידי הניתוק מהתאוות והוויות

העולם, זכה להשגת בהירות בתורה, עד שיכל להשיב על כל שאלה מכל צד, ולא היה מקום שנתפס באי בהירות.

והיה טורח רבינו להדגיש שאין הכוונה שהיה רשב"י אומר כ"ד מערכות מחודשות, אלא שהתורה נבלעה בדמו, ובהירה לו מכל צד, וכך ביאר את דברי הרמב"ם (מלכים יב, ד) 'לא נתאוו החכמים והנביאים לימות המשיח, לא כדי שישלטו על כל העולם וכו' ולא כדי לאכול ולשתות ולשמוח אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמתה', ושאלנוהו למה לא כתב הרמב"ם שהתאוו לכבוד שמים? והשיב 'די גרעסער כבוד שמים, איז לערנען', והיינו שעיקר התכלית היא לימוד התורה בלא שום טירדה ופניה, ובכך להשיג את בהירות בתורה. (קונ' אילת אהבים סו"ס התודה).

מה השמחה בל"ג בעומר שפסקו תלמידי ר"ע מלמות, הרי מלם מתו?

אנו נמצאים בימי הספירה, חז"ל קבעו לנו בימים אלו אבילות כיון שבימים הללו מתו עשרים וארבע אלף תלמידי רבי עקיבא, כמבואר בגמ' 'יבמות (ס"ב ע"ב), ונשאלת השאלה הלא במיתת קרובים זמן האבילות הוא שבעה ושלושים, ואפילו בפטירת אב ואם זמן האבילות נמשך רק שנה, ומדוע על תלמידי רבי עקיבא אנו אבלים במשך תקופה ארוכה כ"כ של אלפי שנים? אך מי שרואה את הגמ' בפנים מבין שאין אנו אבלים על מיתת תלמידי רבי עקיבא אלא אנו אבלים על המשך דברי הגמ' "שהיה העולם שמם", על החיסרון הנוראי שנוצר כתוצאה מפטירת תלמידי רבי עקיבא, וחיסרון זה אינו חיסרון זמני ששייך להתאבל עליו תקופה קצרה אלא הוא חיסרון נצחי שאנו מרגישים אותו בכל זמן ועת, אין לנו אפילו מושג כמה תורה איבדנו מתורתם של תלמידי רבי עקיבא.

רבי אהרן קוטלר זצ"ל מקשה מדוע נענשו תלמידי ר"ע מיתה על 'שלא נהגו כבוד זה לזה', האם אדם שלא מכבד את חבירו חייב מיתה? ומתרץ שמיתת תלמידי רבי עקיבא לא היתה עונש אלא היתה מוכרחת כיון שתלמידי רבי עקיבא נועדו להיות מוסרי התורה שבידיהם תלויה כל מסירת התורה לדורות הבאים, והיות שמידותיהם לא היו שלמות והם לא נהגו כבוד זה לזה, אם התורה היתה נמסרת על ידם היא היתה נפסקת, וכדי לממש את ההבטחה של 'לא תשכח מפי זרעו' הוצרך הקב"ה לקחת מהעולם את תלמידי רבי עקיבא כדי שהתורה תימסר ע"י אחרים, כי אין תורה בלי מוסרי התורה.

ובימים אלו שמתו תלמידי ר"ע נוהגים אנו שלא להסתפר עד ל"ג בעומר שבו פסקו מלמות, כמבואר בשו"ע (סי' תצ"ג ס"ב), ותמה הפרי חדש (שם) שמחה זו בל"ג בעומר על שום מה, האם נשאר עוד מי שימות שאנו שמחים שהמיתה פסקה? ובאמת שרבינו מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל היה מביא כל השנים את התירוץ של הר"מ מפאנו שהשמחה היא שרבי עקיבא עצמו לא מת, כי גם על רבי עקיבא היתה טענה שמבית מדרשו יצא המכשול הזה, ומה שכתוב 'פסקו תלמידי ר"ע מלמות' הכונה שהמושג: 'תלמידי רבי עקיבא' לא מת, אלא הלך ר"ע והעמיד תלמידים חדשים, אך בדברי הגאון מוילנא על השו"ע שם שדימה את זה למה שמבואר שביום ט"ו באב כלו מתי מדבר וחזר הדיבור אצל משה מבואר דברים מבהילים שהשמחה היא שביום זה נסתיימה התקופה הקודמת והתורה יכלה להתחדש ולהימסר בשלימות ע"י התלמידים החדשים שהעמיד רבי עקיבא, דכל עוד שתלמידי רבי עקיבא היו חיים לא היתה מסורת התורה יכולה להמשך אך לאחר פטירתם התחילה תקופה חדשה במסירת התורה בטהרה.